Год. V. септемврий и октомврий Книга III.

РОДОПСКИ НАПРѢДЪКЪ

ДВУМѢСЕЧНО ИЛЮСТРОВАНО СПИСАНИЕ

за

наука, обществени знания и народни умотворения.

Бѣлѣжки по говорътъ въ с. Дованъ-хисаръ, Дедеагачка кааза.

(Продължение отъ II кн.).

У

21—23. Никаква разлика не се забѣлѣзва между ударено или неударено *у*, ала пъкъ начално *у* се изговаря въ нѣкои думи *у*, а въ други *іу*. Послѣдното по-често се чува въ народнитѣ пѣсни, отколкото въ обикновения говоръ. Тъй напр. въ Дованъ-хисаръ казватъ: *іундци, іунáк, іурȣк, іȣме*^{а} (име на човѣкъ), *іун'ȣчка* и *іун'ȣшница* (юница, не телена още млада крава или биволица), *іубрáслу, іубрудѝлу* (покрило се съ плодове нѣкое дърво напр.), *іутáре*^{а}*й* (отваряй), но пъкъ *удвѐд', унðту* (онова), *уфчѐ*^{а}*р', уд* (отъ), *умáи, уфцъ'*^{а}*та, улувáр', устéн, укрáват* (открадватъ), *урáч* и др.

ѫ

24—32. Старобългарскиятъ звукъ ѫ, кога е въ срѣдата на думитѣ и съ ударение, изговаря се като *ъ* съ едва уловимъ низходещъ нюансъ на *а*, което отбѣлѣзвамъ съ *ъ*^{а}: *бъ*^{а}*в, бъ'*^{а}*д'ни, бъ*^{а}*де*^{а}*, бъ*^{а}*рка, бъ'*^{а}*л*(х)*а,**) *бъ*^{а}*чва, въ*^{а}*шка, въ*^{а}*нка,* (х)*въ*^{а}*рле*^{а}*, гръ*^{а}*м* (дѫбъ), *дъ*^{а}*ска, дъ*^{а}*рву, зъ*^{а}*л, късну, кръ*^{а}*в'е*^{а}*, кръ*^{а}*ф, къ*^{а}*рши, лъ*^{а}*же*^{а}*, лъжá, мъ*^{а}*кне*^{а}*, мъ*^{а}*рда, мъ*^{а}*х, нъ*^{а}*тре*^{а} (вѫтрѣ), *дъ*^{а}*ну, дъ*^{а}(х)*на, дъ*^{а}*ще*^{а}*ре*^{а}, но *зувé, луп* (лѫбъ); *пішк*^{а}*ам, съ*^{а}(х)*не*^{а}*, снъ*^{а}(х)*á, съ*^{а}*с, съ*^{а}*ска* (змията свири), *въ*^{а}*так,* но *трóпут'* (тѫпътъ) и др. Не ударено *ъ* въ

---

*) Въ Дованъ-хисарския говоръ се често изхвърлятъ нѣкои съгласни въ думитѣ. Въ такива думи изхвърленитѣ звукове ще отбѣлѣзваме въ скоби ( ).

много думи се произнося въ ясно *а:* (х)*варни́ гу* (хвърли го), *рѐкал, пѐкал, въ̂ᵃтак,* но *о́геᵃн'*, рѣдъкъ пѫть и *о́ган'; дарва́л' ник, вал'ке́ᵃт* (влъкътъ), *бази́кам* и др. Въ краесловието *а* въ много думи потъмнява въ ъᵃ, когато надъ него се намира ударението: *уфцъ̂ᵃта, ръᵃкъ̂ᵃта, кладъ̂ᵃт* (огъньтъ кладатъ), *пеᵃкъ̂ᵃт, лузъ̂ᵃта, кузъ̂ᵃта, с*(т)*ранъ̂ᵃта, тръᵃбъ̂ᵃта, пaръ̂ᵃта, тр' авъ̂ᵃта* и т. н.

Положението на ъ въ срѣдата на думитѣ безъ ударение е доста разнообразно: въ нѣкои думи се чува ъᵃ, въ други минава въ *а,* а въ трети *еᵃ*, на въ единични случаи и *о:* *гръбᵃна́к, въᵃртàчка* (въртелешка), (х)*варни́ гу* (хвърли го, повел. накл.), *пéᵃсак, дуби́так, дарв'à* (събир.), *пѐтак, чеᵃт*(в)*ъ̂ᵃртак, гла́деᵃн, тѐᵃнак, па́преᵃц* (папрътъ), *мàзеᵃн, о́геᵃн', еᵃдно́ш.*

Въ членната форма за м. р. ед. число се изговаря тъмно *а,* т. е. ъᵃ: *градъ̂ᵃт, рудъ̂ᵃт, по́пъᵃт, вратъ̂ᵃт* и т. н.

Дуванъ-хисарци казватъ *сѐпна, сѐпни, д' а́ба* (дебва).

ь

33—37. Старобългарското ь въ коренни или суфиксни срички се изговаря като *е, еᵃ*, ъᵃ, *и* и *а: цъ̂ᵃрква, кръᵃс, те́нку, тѐмну, теᵃмни́ца,* но пъкъ *затимни́ са; се* (вьсе), *ден', зи̂д* (зьдъ), *ле́н, блеᵃщи́* (лъщи), *ле́сан* (льсьнъ), *лек-а-у, ми́гам, ми́гна, мани́к* (малко кученце), *пъ̂ᵃкал, пъ'ᵃс*(т)*ру, пъᵃн', съ̂ᵃмнеᵃ, тим'а́н,* но и *шупте́* (шеппе), *шѐтам, царве́ну, цъᵃфти́,* но и *цвитѝ* (послѣдната дума за цъвтѣне на дърветата)

Въ суфиксни срички и членнитѣ форми ь се изговаря на *е, еᵃ* и йотирано *іъᵃ*, или по-право съ мека съгласна, спроти ударението: *увѐс, уце́т, усте́н, урѐл, гладеᵃн, ста́реᵃц, деᵃнѐт, ко́н' ъᵃт, зет' ъᵃт.*

Съ омекчена съгласна въ окончанието се изговарятъ всички думи, каквито и въ книжовния езикъ: *зет', кон', сол', шѐл' меᵃн'* (охлювъ), *дѐвеᵃр', (х)умо́т', връᵃт'* (всички), *дѐвеᵃт', дѐсеᵃт', син', теᵃвѐк'* (пушка, тюфекъ), *уфчѐᵃр', кува́р',* и мн. др. Изобщо откъмъ мекитѣ окончания Дованъхисарскиятъ говоръ е еднакъвъ съ Родопскитѣ.

ръ

38—41. Произношението на ъ въ *ръ* е както въ показанитѣ по-горѣ думи съ коренно или суфиксно ъ.

Положението на *ръ* въ Дованъ-хисарския говоръ е промѣнливо ту *ръ*, ту *ър*: *бь^{а}рце^{а}, оарчѝна, бъ^{а}рдък*(в)*и, бь^{а}рнѝ, бь^{а}ркам*, но *да бръ^{а}кна; бъ^{а}рбòри, бръ^{а}в*, но *бь^{а}рзам; бръ^{а}шне^{а}л'* (бръшлянъ), *убрь^{а}щам, брь^{а}мбар', брь^{а}чка, врь^{а}шник, вь^{а}ршина*, но *врь^{а}ше^{а}* (събир.); *врь^{а}ф, въ^{а}р*(в)*ѝш, въ^{а}ртѝш*, но *да врь^{а}т'не^{а}ш; вь^{а}рву*(в)*аш, вь^{а}рба*, но *врь^{а}бница; въ^{а}ршèе^{а}ш, гь^{а}рне^{а}, гъ^{а}рмѝ, гарм'àвица*, но *грь^{а}мна; сгь^{а}рчи, нагь^{а}рче^{а}н, грь^{а}к, гръ^{а}кѝне^{а}, грь^{а}цку*, но *гаркумàн; гарчумàн* (гръкланъ), *гь^{а}рп, гь^{а}рбе^{а}с, нагь^{а}рбе^{а}м са*, но *гръ^{а}бнàк; гь^{а}рлу, гь^{а}рле^{а}с, дь^{а}рву*, но *дарв'à, дарвàл'ник; дръ^{а}тлàк, вь^{а}рну*, но *врь^{а}нце^{а}; кь^{а}рпе^{а}, закь^{а}рпи, крь^{а}ф, кръ^{а}фчѝца*, но *кь^{а}рваф, къ^{а}рвèн, крь^{а}с, кръ^{а}стàт, крь^{а}сти, кръ^{а}стòсвам, кь^{а}рши, закь^{а}рше^{а}ну, кь^{а}рле^{а}ш, къ^{а}ртѝца, мь^{а}рли са, мартвиц*, но *мръ^{а}твѝлу; мь^{а}рше^{а}ф, мрь^{а}дна са, мрь^{а}кнува, мъ^{а}рвѝ*, но *òмраза; замръ^{а}зна, мъ^{а}рси*, но *мрь^{а}сну; мъ^{а}рцѝна, намрь^{а}щи са, прь^{а}ф*, но *пъ^{а}рве^{а}нцѝ; къ^{а}раут, брѝина* (пръхна), *пь^{а}рле^{а}, прь^{а}ска, прь^{а}сна, прь^{а}сте^{а}, прь^{а}т'е^{а}* (събир.), *прь^{а}ч*, но *парчу*(в)*ѝна; прь^{а}шне^{а}, съ^{а}рбѝ, сь^{а}рбе^{а}ш, сръ^{а}дн'à, съ^{а}рдѝ, сь^{а}рма, сь^{а}рмè^{а}ну, сь^{а}рма, съ^{а}рцè, усмъ^{а}ртѝ, стрь^{а}ф, сть^{а}рже^{а}, с*(т)*рь^{а}мну, тъ^{а}ркулѝ, тръ^{а}н, Ть^{а}рну*(в)*у, тъ^{а}рпàн* (търнокопъ), *трь^{а}не^{а}, тъ^{а}рбу*(х), *тъ^{а}ргò*(в)*е^{а}ц, тъ^{а}ргувѝе^{а}, тръ^{а}ндàфе^{а}л', трь^{а}нка, трь^{а}пна*, но *тракна; тъ^{а}рпѝш, ть^{а}рсе^{а}, тъ^{а}рчѝ*, (х)*врь^{а}кна*, (х)*вь^{а}ргам*, (х)*вь^{а}ркам*, но *фарчѝлу; утрь^{а}ва*, (х)*рь^{а}тка, цъ^{а}рвули, ць^{а}рну, царвѝну, че^{а}рдàк, че^{а}р'à*(в)*у, царвѝф, щь^{а}рке^{а}л', щь^{а}рбу, ръ^{а}жда, рь^{а}ж, рь^{а}же^{а}ну, рь^{а}ти, гъ^{а}рдѝ, къ^{а}рг, òбръ^{а}ч, пръ^{а}т, пудсмь^{а}рку*(в)*а, трь^{а}гнаф*.

лъ

42—46. Положението и на *лъ* между съгласни не е постоянно, а промѣнливо ту *лъ*, ту *ъл*: *мъ^{а}л'чи*, но *млъ^{а}кни; съ^{а}лзи, въ^{а}л'к', слъ^{а}нце^{а}, бь^{а}лгарин, бъ^{а}лгу̀р', бь^{а}л*(х)*а, въ^{а}лна, валнàре^{а}ту, гъ^{а}л'чѝ, глу̀*(х)*у, углувè^{а}ли* (заглъхнали); *длѐг, длѐга, дал'жинà, длѐгне^{а}с, надлѐж, дъ^{а}лбòк, жъ^{а}лту*, но *же^{а}л'тѝца; жъ^{а}л'тè^{а}е^{а}, жъ^{а}лтунка, жѐлва, жлѐчка* (жлъчка), *къ^{а}лцам*, но *да клъ^{а}цне^{а}; къ^{а}лка, глъ^{а}бу, глъ^{а}бце^{а}, къ^{а}л'вѐ*, но *да клъ^{а}вна, лъ^{а}же^{а}, лажѝца, калвàч, мъ^{а}л'чи*, но *да млъ^{а}кне^{а}, плъ^{а}х, съ^{а}лзе^{а}ну*, с(т)*ъ^{а}лба, тлъ^{а}сту*, (х)*ъ^{а}лцам*, но *да* (х)*лъ^{а}цна;* (х)*алцàвица*.

Дованъ-хисарци така изговарятъ слѣднитѣ думи: *рѐкал, рѐклу, рѐкла, рѐкли; пѐкал, тѐкал, мòгал, нѐсал, пàсал,*

ра̀сал, то̀пал, пъ'^{а}с(т)ар, бѝстар, ѐдар, мѝсал, (в)*о̀сак, ко̀сам, вл'а̀кал, с'а̀кал,* но *душѐл, дубъ'^{а}р, в'а̀те^{а}р', о̀ге^{а}н', іагъ'^{а}л, сам, сѐде^{а}м, о̀се^{а}м.*

ѫ и ѧ

46. Старото носово произношение на старобълг. носовки *ѫ = ън* и *ѧ = ен* въ Дованъ-хисарския говоръ е запазено въ много малко думи. Обикновено тѣ сѫ замѣнени *ѫ* съ *ъ^{а}*, въ нѣкои думи съ *а* и *у*, а *ѧ* съ *е* или *е^{а}*.

47—49. Думи съ назални остатъци: *зъ^{а}мба̀* (уредъ за пробиване малки дупки), *брамча̀, бръ'^{а}мбар', данга̀, зумба̀к, дръ'^{а}нка, дръ'^{а}нкаш, зуни̂ца* (дѫга). Думи съ коренно *ѫ*: *въ^{а}гле^{а}н, въ'^{а}рзе^{а}л* (вѫзелъ), *въ'^{а}ржѐ^{а}, въ'^{а}дица, нъ'^{а}тре^{а}, гъ^{а}сѐница, тъ'^{а}пан', гъ'^{а}пу, бъ'^{а}дник, нъ^{а}одѐ* (сѫкждѣ), *бу̀ре^{а}к, дъ^{а}б, дъ^{а}га̀, гъ'^{а}ба, гъ'^{а}оту, зъ'^{а}ска, далбо̀к, ѐзъ'^{а}лаб, гнус, пугнуса̀ са, зъ^{а}б, жѐлад', (х)умо̀т', хру̀ще^{а}л', къ'^{а}дра(в)у, къ'^{а}же^{а}л', къ'^{а}кал', къ'^{а}пе^{а} са, капа̀на, наку̀си, къ^{а}т, къ'^{а}ща, къ'^{а}ябу, лъ^{а}к, лѐска* (лъщи), *мъ'^{а}дар, мъ'^{а}ка, мъ'^{а}лче^{а}м, мъ^{а}ж, уно̀де^{а}* (нѫдити), *угъ'^{а}де^{а}, пàе^{а}к, пъ^{а}да̀р', пъ'^{а}чи са, пъ^{а}к, пъ'^{а}пка, пъ^{а}т', пъ'^{а}ргаф, по̀дпраг, ръ^{а}б, ръ'^{а}ка, ръ^{а}ка̀вица, пуръ'^{а}ча, о̀брач, на̀рач, съ^{а}д, съ'^{а}бута, стъ'^{а}пка, нàстъ^{а}пка, о(т)ръ^{а}к, тъ'^{а}пан', тъ^{а}дѐва, труд, по̀труди са, къ'^{а}рти, ну̀жда, лука̀ф, да пу̀кне^{а}* (да умре), *мѐ^{а}жду, срѐщу, съ'^{а}щу.*

50. Думи съ коренно *ѧ*: *ѐдар, ѐтъ^{а}рва, іазѝк', іачмѝк', іа̀ре^{а}бица, в'а̀(х)на, гувѐду, глѐдам, гре^{а}да̀, дѐве^{а}т', жѐде^{а}н, жи̂лу* (жило), *жнѐ* (жъне), *зъ'^{а}зна* (студено ми е), *клѐкна, къ^{а}лна,* но *клѐтва; кн'а̀з, лъ^{а}жѐ^{а}* (сѫщ.), *лъ^{а}жѐ^{а}* (глаг.), *лѐща, мек,* но *микѝки* (меки печени на плоча отъ тѣсто колачета), *мѐсу, мъ'^{а}те^{а}, смѐтана, па̀ме^{а}т', пѐде^{а}, спѐна са, пѐта, пет', плѐскам, прѐда,* (в)*пр'а̀гам, спрѐтну, рѐса, прусѐгна* (посегна), *сѐкна, св'ат, тѐше^{а}к, трѐса,* (х)*л'а̀б, іа̀з, чѐду, чѐст, ча̀кам, начѐна, шѐтам.*

51. Дованъ-хисарци казватъ: *та̀е^{а}, са̀е^{а}, на̀е^{а}* (тройствената членна форма само въ мѣстоименията е запазена) вмѣсто тази, оназа; *е^{а}дно̀ш, са* (спом. гл.), *па̀днаф, па̀днъ^{а}(х)а.*

52. Съ назаленъ изговоръ освѣнъ показанитѣ въ 47—49 думи други за сега не ми сѫ извѣстни.

ѣ

53—55. Старобългарското *ѣ* съ ударение се изговаря въ едни думи на *іа = 'а*, а въ други *е* и въ по-малко случаи се

срѣща ѣ, което отбѣлѣзваме съ *е^а*. Неударено пъкъ ѣ никога не се чува на *е*, а всѣкога *е^а*, или *'а*. Също и неударено *е* всѣкога се изговаря *е^а*. Ето какъ се произнася ѣ въ слѣднитѣ думи: *в'ара*, *в'аре^ан*, но *ве^а*, *вѐте^ар*; *б'ал*, *бе^алѐе^а са*, *бре^ак*; *др'ан*, *мл'аку*, *мл'ачну*, *мл'аче^ан*, *ср'адан*, но *аф сардѐ* (въ срѣдата); *(стр'а(х)а*, *стр'а(х)и*, *(х)л'аб*, *(х)л'або^аи*, но *орѐ^ах*, *орѝи* (мн. ч. орѣхи); *с'анка*, *с'анки*, *с'анче^ас(т)*, *л'ату л'ате^ан*, но *ле^ат вам* и *лѐте^а*: *пл'ава*, *чул'ак*, но *зѐе*: *пр'акур*, *пр'анус*, *пр'асул*; *прѣз глава*, *прѣз муре^а*; *кл'акам*; *пус'^агна*; *л'агам*, *ст'агам*, *с'адам*, *фир'агам*, *кр'акам*, *м'атам*, *ум'а(х)вам*, *св'анкам*, но пъкъ *свѐш(т)*, *срѐща*, *срѐщам*, *вѐжди*, *рѐжи*, *клѐщи*, *мрѐже^а*, *да замрѐже^а*, *грѐшка*, *грѐшну*, *смѐшну*, *да прѐче^а*, *прѐчка*, *пеш*, *пе^ашѐ^ак*, *сѐчку*, *сѐщам са*, *бѐсе^а*, *да бѐси*, *да влѐза*, *да вѐе^а*, *блѐе^а*, *гувѐе^а*, *грѐе^а*, *мѐре^а*, *мѐсе^а*, *да утпѐне^а*, *цѐпе^а*, *не^амо́й* (недѣй), *гул'ам*, *дв'а* (двѣ).

Въ Дованъ хисаръ казватъ: *цѐпим*, *цидѐ^а*, вмѣсто цѣдя; *пруцидѐну*, *цѐлина*, но пъкъ *ц'ал*, *ц'ала*.

57. Думи съ неударено ѣ: *бре^азд'^ата*, *бе^адъ'^ата*, *вле^ачѐш*, *ве^адрò*, *ве^адрѝца*, *ве^анѐц*, *гре^а(х)ъ'^ат*, но *гр'а(х)увѐту*; *бре^азъ'^ат*, *де^алам*, но *д'алба*; *д'ате^ату*, *де^ац'ата*, *зв'азди*, *ле^асъ'^ата*, *лѐска*, *л'ава* (лѣха), *мре^ажѐ*, *да на̀бе^ад'а*, *пу(в)'асму*, *прѝлеп*, *прѝме^ар*, *прѝле^ат*, *пе^атѐл*, *ре^апак*, *рѐзци*, *р'ака*, *мѐне^а*, *разме^анѝ*, *с(т)ре^ала̀*, *ст'ана*, *ст'аната*, *с'адба*, *тр'а(в)а*, *т'асму*, *сте^асн'а(в)ам*, *т'асту*, *те^аст ту*.

Членътъ въ множ. число *тѣ* въ много думи е *ту*, като сѫбир. форма: *бъ^алгаре^ату*, *гаркума̀не^ату*, *(х)ра̀сте^ату*, *(в)улувàре^ату*, *кузàре^ату*, *уфичѐ^аре^ату*, *друѐе^ату*, *байре^ату*, *рàбте^ату*, *уфицѐту*, *ступàне^ату*, *мъжѐту*, *барчùне^ату*, *гръ'^ам'е^ату* (диви, неплодовити дървета, а единично име на джбътъ), *турце^ату* и т. н., но въ други думи пъкъ се изговаря и *тѣ*—*те^а*: *крушите^а*, *слùвите^а*, *крàвите^а*, *чул'ащите^а*, *те^авѐците^а*, *сѐстрите^а* и пр.

58. Звукътъ ѣ въ слѣднитѣ думи се изговаря: *прѐд*, *упрѐд*, *дòле^а*, *гòре^а*, *зùме^а*, *л'ете^а*, *на съ'^ане^а*, *насдѐ* (кждѣ), *тѐ^ае^а* (тѣзи), *сле^ад*, *влаз'а*, *на м'асту*, *дв'а*, *сардѐ* (срѣде). Двойственото число крилѣ, раменѣ, колѣнѣ, ржцѣ въ Дованъхисарския говоръ не сѫществува, а се употрѣбяватъ обикновенитѣ въ мн. число: *раме^анà*, *крилà*, *ръ^аки*, *куле^анà*.

59. Аористътъ отъ глаголи съ основа ѣ се изговаря тъй: *изгур'àф, изгур'á, изгур'àфме*ᵃ, *изгур'àфте*ᵃ, *изгур'аа; гъ*ᵃ*рм'àф, се*ᵃ*д'áф, умр'àф, вар*(в)*'àф, спр'аф, жу*(в)*'àф, гу-в'àф, ле*ᵃ*жàф, луд'àф* и пр. но пъкъ *спрéф, мéле*ᵃ*ф, вù-де*ᵃ*ф, на му*ᵃ*жé*(х)*а*.

60. Формата на второ бѫдно врѣме (бѫдно неопрѣдѣлено) въ Дованъ-хисарския говоръ не сѫществува, а се употрѣбява еднакво съ първото (бѫдно опрѣдѣлено): *ше*ᵃ *изго-рù. ше*ᵃ *гъ*ᵃ*рмù, ше*ᵃ *въ*ᵃ*ртù* и т. н. вмѣсто изгорѣ-ща, гърмѣ-ща, въртѣ-ща и пр.

61. Второто лице на повел. наклонение е тъй: *д*[illegible]*нсите*ᵃ, *рéчите*ᵃ, *се*ᵃ*чéте*ᵃ, *пишéте*ᵃ, *кàжите*ᵃ, *спрéте*ᵃ, [illegible]*мрите*ᵃ, *пле*ᵃ*-тéте*ᵃ, *викнéте*ᵃ и пр.

Забѣлѣжка. Както *е*, тъй и ѣ въ нѣкои коренни и суфиксни срички се замѣстя съ *и: усùта. ме'счùна, млùву, ми*(х)*:р*, а въ думата мѣхъ се чува *а: маф*.

ъı

Въ Дованъ-хисарския говоръ никакви дири отъ нѣкогашното ъı нѣма. Ето нѣкои думи, що можахъ да забѣлѣжа, които въ старобълг. езикъ сѫ се изговаряли съ ъı: *бù-вам, бик, бùстъ*ᵃ*р, бù*(в)*ул, бъ'*ᵃ*рше*ᵃ, *бъ*ᵃ*рсàл'ки* (кърпи за брисане), *вùе*ᵃ, *вùдра, вùе*ᵃ*т, вùкам, вис*[illegible]*к, грùзам, зув'ъ*ᵃ, *крùе*ᵃ, *кù*(х)*на, искùли са, кùла*(в)*у, кипù, кùсна, кùтка, лъ*ᵃ*же*ᵃ, *лù*(х)*у, манастùр', мùе*ᵃ, *мùвник, мùсле*ᵃ, *унùкну* (ѹнъıние), *бùркам са* (нъıрати), *пл*[illegible](в)*ам, плùтку, прù*(х)*а, прùшка, рùе*ᵃ, *рùба, урùгвам* (ръıгнѫти), *ръ'*ᵃ*жда* (ръıждь), *скù-чи, скумéе*ᵃ (скъıмати), *скùмна, слùшам смùвам, с*(т)*рùку, щùр, съ'*ᵃ(х)*на, син, сùпвам, усип, приспù, сур*[illegible]*ф, сùрище*ᵃ, *суру*(в)*àтка, сùска*, но и *съ'*ᵃ*ска, сит, трùе*ᵃ, *ти, тъ*ᵃ*кà, тùк-ва, тил*, (х)*ùли са*, (х)*ùтру*.

Iотация, зѣвъ, съкращение

64—65. Мекитѣ гласни *е* и *и* въ началото на думитѣ се изговарятъ чисто и ясно както *е* и *и* въ книжовния езикъ. Йотовани тѣ никждѣ не се чуватъ въ Дованъ-хисарския говоръ, безъ да се гледа да ли сѫ или не съ ударение. Тъй напр. изговарятъ се думитѣ: *iàсе*ᵃ*н* (есень), *е*ᵃ*дùн, éвла* (ела), *еш* (таралежъ и чивтъ), *éре*ᵃ, *éтъ*ᵃ*рва, Ене*ᵃ*с* (градъ при Ма-

ричиното усте), *ѐдъ*ᵃ*р*, *Ѣва*, *ем*, *ей*. Сѫщо ѝ*мам*, ѝ*ще*ᵃ (иска), ѝ*нъ*ᵃ*к*, *истѝре*ᵃ (разваля) и пр.

66. И слѣдъ твърди и слѣдъ меки гласни *е* се изговаря или чисто *е*, ако е съ ударение, или на *е*ᵃ — *ѣ* безъ ударение, но въ нѣкои думи се замѣня съ *и*: *пѝе*ᵃ*ш*, *сѐе*ᵃ*ш*, *лѐе*ᵃ*ш*, но *знàиш*, *купàиш*, *мутàиш*, *чѝиш*; *мѐе*ᵃ, *т*(в)*ѐе*ᵃ.

67. Сѫщо и *и* никога и никѫдѣ йотовано не се изговаря; тъй напр. чува се: *байлка*, *майлка*, *тайш*, *чий*, *приймам*, *пуй*, *т*(в)*ой*, *бруйш*, *круйш*, *дуйш*, *знуйш*, *руйш* и пр.

68—69. Неударени *е* и *и* слѣдъ гласна не се съкратяватъ, а се изговарятъ цѣло. Казватъ: *знàиш*, *сѐе*ᵃ*ш*, *пѝе*ᵃ*ш*, *крѝе*ᵃ*ш*, *мѝиш*, *лѐе*ᵃ*ш*. *круйш* и т. н., а не *сѐіш*, *знàіш* и пр. Изключение правятъ само мѣстоименията: *т*(в)*óіту*, *мóіту*, *т*(в)*óіте*ᵃ, *мóіте*ᵃ. Съчетанието *иі* = *ий* се чува напълно: *креий*, *лой*, *мой*, *т*(в)*ой*, *пѝйна*, *войске*ᵃ, *вѐйке*ᵃ (вече), *ракѝйка*, *Марѝйка* и пр.

70. Твърдитѣ гласни *а*, *о*, *у*, *ъ* въ прѣдисловието като начални звукове се изговарятъ промѣнливо: ту твърдо като *а*, *о* и *у*, ту йотовано. Йотацията повечето се срѣща въ думи, въ които ударението стои надъ началната гласна. Тъй напр. въ Дованъ-хисаръ изговарятъ: *іас* (азъ), *іàбъ*ᵃ*лка*, *іóт*(в)*ури ни*, *іóтпе*ᵃ*ни* (отключи), *іум*, *іуме*ᵃ, *іунàк* и др., но пъкъ *óге*ᵃ*н*'. *óрши*, *ýтре*ᵃ, *уфчѐ*ᵃ*р*', *унóту*, *àнгел*, *артѝса* и пр. Думи съ начално *ъ* — *ъ*ᵃ нѣма.

71—72. Сѫщитѣ твърди гласни, кога стоятъ слѣдъ меки гласни, винаги се изговарятъ йотовано, меко: *нѐе*ᵃ, а не *неа*; *пѐе*ᵃ*т*, *крѝе*ᵃ*т*, *мие*ᵃ*т*, *Суфѝе*ᵃ, *Марѝе*ᵃ, *тъ*ᵃ*ргувѝе*ᵃ, *бащинѝе*ᵃ, *дубрѝе*ᵃ*т*, *лóшие*ᵃ*т*, *Марѝіо*, *Е*ᵃ*нге*ᵃ*лѝіо* и т. н. Твърди гласни една до друга се изговарятъ послѣднитѣ тоже винаги меко, йотовано: *знàе*ᵃ*т*, а не *знаат*; *купае*ᵃ*т*, *мутае*ᵃ*т*, *бру*'*àт*, *сту*'*àт*, *стàе*ᵃ, *тàе*ᵃ, *нàе*ᵃ, *сàе*ᵃ, *мóе*ᵃ, *т*(в)*óе*ᵃ, *мóе*ᵃ*т*, *т*(в)*óе*ᵃ*т*, *брóе*ᵃ*т* и пр., ала има думи, въ които двѣ твърди една до друга и двѣтѣ се изговарятъ твърдо безъ йотация. Това особено се забѣлѣзва въ думи съ изпуснати звукове: *дуóр* (дворъ), *жуàме*ᵃ (живѣемъ), *сурó*(в)*у*, *тугà*(в)*а*, *стул*'*àа са* (столиха се, скриса се), *рука*(х)*а*, *рѫпка*(х)*а*, *мѐта*(х)*а* и др.

73—74. Нѣма случаи, дѣто *о* или *у* слѣдъ гласни и безъ ударение да се изговарятъ на половина, или пъкъ *і* да се чува на *х* или *г*. Въ Дованъ-хисаръ казватъ *пó*'*ас*, а не *пог*'*ас*; *іас*, *а*'*àзму*, *уда*'*à*.

75. Срѣщатъ се доста думи, въ които при изговора имъ да се изпущатъ нѣкои отъ съгласнитѣ. Тъй напр. казватъ: *пул'вина*, вмѣсто половѝна; *ѝрши* (орѣхи или орѣше), *рàбте^а^т* = работятъ, *братчѐд* = браточедъ, *пе^а^чѝнца* = печеница, *кирмѝди* = керемиди, *дòнси* = донеси, *цѝрка* = цирика (квичи, пищи), *рàпка* = арапка (царевица), *мѐ^а^счина* = мѣсечина, *Като^а^рѝна* = Екатерина, *куни* = икони, *тòрник* = вторникъ, *ванге́ле^а^* = евангелие, *жне* = жъне и др.

76. Има случаи и да се вмѣтатъ нѣкои гласни въ извѣстни думи, но такива сравнително сж много малко, като: *сабе^а^рà са*, вмѣсто събра се, или сбра се; *чѐ^а^те^а^ле^а^* = чѐтла, *мъ^а^рта*(в)*ѐц* = мрътвецъ, *плáтъ^а^нце^а^* = платно.

(Слѣдва).